

برآورد ظرفيت تسهيلات دهی شبکه بانکی؛ مطالعه موردی بانک ملت

انديشگه اقتصاد مقاومتي |

گروه پول و بانک |

دی ماه ۱۴۰۳

رهبر معظم انقلاب: علاج برون رفت از مشکلات کشور «اقتصاد مقاومتی» است.

معرفی اندیشکده اقتصاد مقاومتی

اندیشکده اقتصاد مقاومتی یک کانون تفکر با مأموریت «تصمیم سازی برای حل مسائل کشور در راستای تحقق اقتصاد مقاومتی» است که در سال ۱۳۹۵ فعالیت رسمی خود را آغاز نمود.

شناسایی شبکه مسائل در هر حوزه موضوعی، طراحی راهکار برای حل مسائل احصاء شده و هم‌اندیشی جهت ارزیابی و تدقیق آن، بررسی تجربیات جهانی، طرح مباحث در فضای نخبگانی و رسانه‌ای و پیگیری راهکارهای ارائه شده از دستگاه‌ها و مسئولین مرتبط به منظور اتخاذ تصمیمات لازم، از جمله فعالیت‌هایی است که در اندیشکده انجام می‌شود.

علاقه‌مندان می‌توانند از طریق سایت Mett.ir با اندیشکده اقتصاد مقاومتی در ارتباط باشند و نظرات، انتقادات و پیشنهادهای خود را در خصوص این گزارش و همچنین سایر فعالیت‌های اندیشکده، مطرح کنند.

برآورد ظرفیت تسهیلات دهی شبکه بانکی؛ مطالعه موردی بانک ملت

پول و بانک	گروه موضوعی:
پژوهشی	نوع گزارش:
۱۴۰۳/۱۰/۲۲۰	شناسه:
۱۴۰۳/۱۰/۲۰	تاریخ انتشار:
سید محمد نبی‌زاده	تهیه و تدوین:
محمد سلیمی، مهدی بابالو	همکاران:
سیدعباس عباسپور	مدیر مطالعه:
محمد قائدامینی	ناظر علمی:
محمد امینی رعیا	اظهار نظر کننده:
مصطفی حبیب اله	

خلاصه مدیریتی

رکود تولید و میانگین رشد اقتصادی پایین یکی از اصلی‌ترین چالش‌های دهه‌ی اخیر اقتصاد ایران است. تحریم‌های اقتصادی، نوسانات ناشی از تلاطم بازار ارز و دارایی‌ها و جهش‌های تورمی از جمله علل اصلی بروز این رکود در زیست‌بوم تولیدی کشور بوده‌اند. در این شرایط فعالان اقتصادی بیش از پیش با مشکل تامین مالی و سرمایه‌گذاری در جهت توسعه زنجیره ارزش صنایع مواجه شده‌اند.

بسیاری از کشورهای دنیا از جمله کشورهای شرق آسیا برای مواجهه با این مسئله از ظرفیت شبکه بانکی ذیل «برنامه‌های هدایت اعتبار» استفاده کرده‌اند. نتیجه این رویکرد تحقق رشدهای اقتصادی بالا، باکیفیت و اثبات در مسیر توسعه بوده است. فقدان این سیاست و رویکرد در ساختار تامین مالی بانک‌محور اقتصاد ایران، ریل‌گذاری مسیر رشد و پیشرفت کشور را مختل کرده است.

یکی از پیش‌نیازهای اجرای سیاست هدایت اعتبار، برآورد دقیق ظرفیت اعتبارات قابل برنامه‌ریزی شبکه بانکی جهت سیاست‌گذاری مطابق واقع و منطقی است. فقدان این برآورد از یک سو طی دهه‌های اخیر منجر به انباشت تکالیف اعتباری بیش از توان بانک‌ها از جانب حاکمیت شده و مشکلاتی را برای بانک‌ها رقم زده است و از سوی دیگر غفلت از ظرفیت شبکه بانکی در اعطای تسهیلات مولد، فرصت استفاده از نهاد بانک را در جهت توسعه کشور سلب کرده است. لذا این گزارش با در نظر گرفتن پیشینه سیاست‌گذاری اعتباری در کشور، به دنبال ارائه روش و الگویی مشخص برای برآورد اعتبارات جدید قابل برنامه‌ریزی در جهت تعیین ظرفیت تسهیلات‌دهی سالانه شبکه بانکی است.

در ابتدای این گزارش دهه‌های ۷۰، ۸۰ و ۹۰ شمسی به عنوان سه دهه مهم در شکل‌گیری تاریخ بانکداری جمهوری اسلامی ایران مورد بررسی قرار گرفته‌اند. اثر تحولات مختلف این سه دهه بر توزیع تسهیلات از جمله خصوصی‌سازی بانک‌ها و رفتار متفاوت دولت‌ها در مواجهه با نظام بانکی، تجزیه و تحلیل شده است. همچنین توزیع تسهیلات به تفکیک بخش‌های مختلف اقتصادی و عقود شرعی نیز واکاوی شده تا تحلیلی جامع از عملکرد سه دهه تسهیلات‌دهی شبکه بانکی ارائه شود.

این مطالعه جهت ساده‌سازی، برآورد ظرفیت تسهیلات‌دهی را بر یک بانک خاص متمرکز کرده است و پس از پیاده‌سازی منطق و روش پیشنهادی، الگوی مذکور را به عنوان یک روش قابل تسری برای برآورد ظرفیت تسهیلات‌دهی مجموعه بانک‌ها معرفی کرده است. «بانک ملت» به عنوان بزرگترین بانک در ایران از حیث اندازه و جامعیت ترازنامه و دارا بودن شاخص‌های مثبت عملکردی در این گزارش به عنوان مورد مطالعه انتخاب شده است. در ابتدا تغییرات سبب دارایی‌ها و به ویژه تسهیلات بانک ملت طی سال‌های ۱۳۹۴ تا ۱۴۰۱ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و سپس کیفیت دارایی‌های این بانک با روشی نوین ارزیابی شده است.

مطابق با بررسی‌های انجام شده در صورت‌های مالی بانک ملت:

- مانده مجموع دارایی‌ها در سال ۱۳۹۴ به میزان ۱۷۶ همت بوده که با رشدی ۶۹۰ درصدی در سال ۱۴۰۱ به رقم ۱۳۹۴ همت رسیده است.
- مانده موجودی نقد که در پایان سال ۱۳۹۴ حدود ۱۴ همت بوده در سال ۱۴۰۱ به ۴۲ هزار میلیارد تومان رسیده و رشدی نزدیک به ۲۰۰ درصد را تجربه کرده است.
- مانده سرمایه‌گذاری در سهام از رقم ۳ همت در سال ۱۳۹۴ به رقم ۴۷ همت در سال ۱۴۰۱ رسیده و رشد حدوداً ۱۴۰۰ درصدی داشته است.
- مانده دارایی‌های ثابت مشهود از ۴ همت در سال ۱۳۹۴ به ۲۱ همت در سال ۱۴۰۱ رسیده که همراه با رشد نزدیک به ۴۰۰ درصد بوده است.
- مانده دارایی‌های نامشهود با تغییری جزئی از سال ۱۳۹۴ تا سال ۱۴۰۱ به میزان ۳۰۰ درصد رشد کرده و به ۲ همت رسیده است.
- مانده تسهیلات که در سال ۱۳۹۴ رقمی حدود ۱۱۶ همت داشته، در سال ۱۴۰۱ به ۱۰۲۲ همت رسیده و رشدی بیش از ۷۵۰ درصد داشته است.
- مانده تسهیلات به دولت از رقم ۶ همت در سال ۱۳۹۴ به رقم ۲۰ همت در سال ۱۴۰۱ رسیده و رشدی ۲۰۲ درصدی داشته است.
- مانده تسهیلات به اشخاص دولتی از رقم ۲۶ همت در سال ۱۳۹۴ به رقم ۳۸۸ همت در سال ۱۴۰۱ رسیده است که رشد آن نزدیک به ۱۳۹۲ درصد بوده است.
- مانده مطالبات از اشخاص غیر دولتی از رقم ۸۰ همت در سال ۱۳۹۴ به رقم ۶۰۱ همت در سال ۱۴۰۱ رسیده است. رشد این سرفصل حدوداً ۶۵۰ درصد بوده است.

همچنین ارزیابی کیفیت دارایی‌های ترازنامه نشان می‌دهد بانک ملت در سال ۱۴۰۱ مجموعاً ۱۵۴ هزار میلیارد تومان دارایی منجمد در سبد مانده دارایی‌های خود داشته که برابر با حدود ۱۱ درصد از کل ترازنامه است. به عبارت دیگر بانک ملت در انتهای سال ۱۴۰۱، ۸۹ درصد دارایی نقدشونده داشته است. از طرفی دیگر ۹۰ درصد ترازنامه این بانک در سال ۱۴۰۱ توسط دارایی‌هایی با درآمد عملیاتی پوشش داده شده است که رقمی ۱۲۶۰ هزار میلیارد تومانی را در بر می‌گیرد. ۱۰ درصد دیگر ترازنامه را دارایی‌هایی با درآمد غیرعملیاتی و دارایی‌های فاقد درآمد تشکیل می‌دهند.

ارزیابی نهایی ترازنامه بانک ملت در سال ۱۴۰۱ مربوط به موهومی بودن یا واقعی بودن دارایی‌هاست. طبق پژوهش انجام شده در انتهای سال ۱۴۰۱، حدود ۱۱ درصد دارایی‌های بانک ملت موهومی و غیرواقعی برآورد می‌شود. این ۱۱ درصد حدوداً ۱۵۸ هزار میلیارد تومان از دارایی‌های این بانک را نمایندگی می‌کند.

در نهایت روش برآورد تسهیلات جدید قابل برنامه‌ریزی برای بانک ملت تبیین شده است. منطق روش پیشنهادی بدین صورت است که در یک سناریوی معقولانه، اقلام غیرقابل برنامه‌ریزی سبد تسهیلات دهی بانک از جمله «تسهیلات غیر جاری»، «مانده تسهیلات با سررسید بیش از یکسال»، «تسهیلات امهالی» و «تسهیلات ارزی» از مانده کل تسهیلات کاسته شده و مانده تسهیلات قابل برنامه‌ریزی و میزان تسهیلات اعطایی برای یک سال مالی بانک پیش‌بینی می‌شود. نتایج نشان می‌دهد پیش‌بینی مانده تسهیلات قابل برنامه‌ریزی بانک ملت در سال ۱۴۰۲ به میزان مانده تسهیلات محقق شده قابل برنامه‌ریزی در این سال مالی بسیار نزدیک است که صحت روش را تایید می‌کند. در واقع نتایج نهایی این روش نشان می‌دهد که بر اساس داده‌های سال ۱۴۰۱، بانک ملت در سال ۱۴۰۲ قادر به پرداخت حدوداً ۴۶۸ هزار میلیارد تومان تسهیلات مانده‌دار شونده بوده است. عملکرد تحقق یافته بانک ملت نیز عدد ۴۶۰ هزار میلیارد تومان را نشان می‌دهد که اختلاف بسیار کمی با برآورد انجام شده دارد. برآورد ۴۶۸ هزار میلیارد تومانی شامل ۱۹۹ هزار میلیارد تومان رشد مانده تسهیلات از محل اعطای تسهیلات جدید در سال ۱۴۰۲ و ۲۶۹ هزار میلیارد تومان از محل تسهیلات جدیدی است که جایگزین تسهیلات وصول شده در طی سال شده است.

همچنین بر اساس «نسبت تسهیلات اعطایی به تغییرات مانده تسهیلات» می‌توان آن دسته از تسهیلاتی که در طی سال خلق و محو می‌شوند و در انتهای سال مانده‌دار نمی‌شوند را نیز بدست آورد. این تسهیلات کوتاه‌مدت محوشونده حجم کوچکی در شبکه بانکی ندارد؛ به عنوان مثال عملکرد صورت‌های مالی بانک ملت نشان می‌دهد این بانک در سال ۱۴۰۲ حدوداً ۱۳۳۵ هزار میلیارد تومان از این نوع تسهیلات را پرداخت کرده است.

الگوی پیشنهادی با در نظر گرفتن بعضی ملاحظات و تغییرات، به سایر بانک‌ها و موسسات اعتباری نیز قابل تسری است که منجر به محاسبه «مجموع برآورد ظرفیت تسهیلات دهی شبکه بانکی در هر سال مالی» خواهد شد. این روش می‌تواند مبنای قابل اتکایی برای پیاده‌سازی سیاست‌های اعتباری بانک مرکزی و اجرای برنامه هدایت اعتبار باشد. همچنین این الگو، امکان برنامه‌ریزی اعتباری به شکلی دقیق‌تر را برای مدیران شبکه بانکی فراهم می‌کند.

فهرست مطالب

مقدمه.....	۸
فصل ۱. نحوه تخصیص تسهیلات شبکه بانکی در دهه‌های ۷۰، ۸۰ و ۹۰ شمسی.....	۱۰
۱-۱- توزیع تسهیلات به تفکیک بخش‌های اقتصادی.....	۱۰
۱-۱-۱- تسهیلات بخش‌های اقتصادی در دهه ۷۰.....	۱۱
۱-۱-۲- تسهیلات بخش‌های اقتصادی در دهه ۸۰.....	۱۱
۱-۱-۳- تسهیلات بخش‌های اقتصادی در دهه ۹۰.....	۱۲
۲-۱- توزیع تسهیلات به تفکیک عقود.....	۱۴
۱-۲-۱- تسهیلات به تفکیک عقود در دهه ۷۰.....	۱۴
۲-۲-۱- تسهیلات به تفکیک عقود در دهه ۸۰.....	۱۶
۳-۲-۱- تسهیلات به تفکیک عقود در دهه ۹۰.....	۱۷
۳-۱- تحلیل نقش عوامل مختلف در خلق پول بانکی و توزیع تسهیلات.....	۱۹
۱-۳-۱- تحلیل خلق پول و محرک‌های آن در دهه ۷۰.....	۱۹
۲-۳-۱- تحلیل خلق پول و محرک‌های آن در دهه ۸۰.....	۲۰
۳-۳-۱- تحلیل خلق پول و محرک‌های آن در دهه ۹۰.....	۲۲
فصل ۲. بررسی ترازنامه و سبد تسهیلات بانک ملت در سال‌های اخیر.....	۲۵
۱-۲- تغییرات سبد دارایی‌های بانک ملت.....	۲۵
۲-۲- سبد تسهیلات بانک ملت.....	۲۶
۱-۲-۲- سهم سرفصل‌های مختلف از تسهیلات بانک ملت.....	۲۷
۲-۲-۲- سهم بخش‌های مختلف اقتصادی از تسهیلات بانک ملت.....	۲۸
۳-۲-۲- تغییرات مربوط به سبد تسهیلات قرض‌الحسنه بانک ملت.....	۳۴
فصل ۳. بررسی ترازنامه بانک ملت در سال ۱۴۰۱.....	۳۷
۱-۳- دارایی‌های بانک ملت در سال ۱۴۰۱.....	۳۷
۱-۱-۳- دسته‌بندی دارایی‌ها بر حسب میزان نقدشوندگی.....	۳۷
۲-۱-۳- دسته‌بندی دارایی‌های بر حسب عملیاتی یا غیر عملیاتی بودن درآمد حاصل از آن‌ها.....	۴۱
۳-۱-۳- دسته‌بندی دارایی‌های بر حسب موهومی بودن یا واقعی بودن دارایی.....	۴۴
۲-۳- مانده تسهیلات بانک ملت در سال ۱۴۰۱.....	۴۶
۱-۲-۳- تسهیلات امهالی.....	۴۸

۳-۳- تخمین میزان سهم و ظرفیت تسهیلات پرداختی جدید قابل برنامه ریزی از مانده تسهیلات با مبنای سال مالی ۱۴۰۱	۴۹
فصل ۴. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری	۵۳
منابع	۵۶

فهرست جداول

جدول ۱. بخش‌های مختلف اقتصادی مورد بررسی در گزارش	۱۰
جدول ۲. مانده تسهیلات به تفکیک عقود مختلف در دهه ۷۰ بخش اول (ارقام به هزار میلیارد ریال)	۱۵
جدول ۳. مانده تسهیلات به تفکیک عقود مختلف در دهه ۷۰ بخش دوم (ارقام به هزار میلیارد ریال)	۱۵
جدول ۴. مانده تسهیلات به تفکیک عقود مختلف در دهه ۸۰ بخش اول (ارقام به هزار میلیارد ریال)	۱۶
جدول ۵. مانده تسهیلات به تفکیک عقود مختلف در دهه ۸۰ بخش دوم (ارقام به هزار میلیارد ریال)	۱۷
جدول ۶. مانده تسهیلات به تفکیک عقود مختلف در دهه ۹۰ بخش اول (ارقام به هزار میلیارد ریال)	۱۸
جدول ۷. مانده تسهیلات به تفکیک عقود مختلف در دهه ۹۰ بخش دوم (ارقام به هزار میلیارد ریال)	۱۸
جدول ۸. مانده اقلام مختلف دارایی بانک ملت (ارقام به میلیارد تومان)	۲۶
جدول ۹. مانده تسهیلات پرداختی بانک ملت به سرفصل‌های مختلف (ارقام به میلیارد تومان)	۲۷
جدول ۱۰. مانده تسهیلات بانک ملت به بخش‌های مختلف اقتصادی (ارقام به میلیارد تومان)	۲۹
جدول ۱۱. سهم بخش‌های مختلف اقتصادی از تسهیلات (درصد)	۲۹
جدول ۱۲. مانده تسهیلات قرض الحسنه پرداخت شده توسط بانک ملت (ارقام به میلیارد تومان)	۳۵
جدول ۱۳. تفکیک دارایی‌های منجمد و غیرمنجمد بانک	۳۸
جدول ۱۴. مانده دارایی‌های منجمد بانک ملت در سال ۱۴۰۱ (ارقام به میلیارد تومان)	۴۰
جدول ۱۵. مانده دارایی‌های غیرمنجمد بانک ملت در سال ۱۴۰۱ (ارقام به میلیارد تومان)	۴۰
جدول ۱۶. تفکیک دارایی‌ها با درآمد عملیاتی و غیرعملیاتی بانک	۴۲
جدول ۱۷. مانده دارایی‌های غیر عملیاتی بانک ملت در سال ۱۴۰۱ (ارقام به میلیارد تومان)	۴۲
جدول ۱۸. مانده دارایی‌های عملیاتی بانک ملت در سال ۱۴۰۱ (ارقام به میلیارد تومان)	۴۳
جدول ۱۹. مانده دارایی‌های موهومی بانک ملت در سال ۱۴۰۱ (ارقام به میلیارد تومان)	۴۵
جدول ۲۰. طبقه‌بندی تسهیلات بانک ملت در انتهای ۱۴۰۱ (میلیارد تومان)	۴۶
جدول ۲۱. تسهیلات کلان و اشخاص مرتبط بانک ملت در انتهای سال ۱۴۰۱ (میلیارد تومان)	۴۷
جدول ۲۲. ذینفعان واحد تسهیلات کلان در بانک ملت در انتهای سال ۱۴۰۱ (میلیارد تومان)	۴۷
جدول ۲۳. مانده تسهیلات اشخاص مرتبط تسهیلات‌گیرنده بانک ملت در انتهای سال ۱۴۰۱ (میلیارد تومان)	۴۸
جدول ۲۴. روند تخمین تسهیلات قابل برنامه‌ریزی بانک ملت بر مبنای سال ۱۴۰۱ (ارقام به ه م ت)	۵۱

فهرست نمودارها

- نمودار ۱. مانده تسهیلات بخش‌های مختلف اقتصادی در دهه ۷۰ (ارقام به هزار میلیارد ریال)..... ۱۱
- نمودار ۲. مانده تسهیلات بخش‌های مختلف اقتصادی در دهه ۸۰ (ارقام به هزار میلیارد ریال)..... ۱۲
- نمودار ۳. مانده تسهیلات بخش‌های مختلف اقتصادی در دهه ۹۰ (ارقام به هزار میلیارد ریال)..... ۱۳
- نمودار ۴. حجم تسهیلات دریافتنی بخش‌های مختلف اقتصادی در دهه ۹۰ (ارقام به هزار میلیارد ریال)..... ۱۴
- نمودار ۵. حجم منابع مختلف رشد پایه پولی در دهه ۷۰ (ارقام به هزار میلیارد تومان)..... ۲۰
- نمودار ۶. سهم سپرده‌های بانک‌های بخش دولتی و خصوصی طی سال‌های مختلف..... ۲۱
- نمودار ۷. حجم منابع مختلف رشد پایه پولی در دهه ۸۰ (ارقام به هزار میلیارد تومان)..... ۲۲
- نمودار ۸. نرخ واقعی سود سپرده (با کسر تورم) طی سالیان مختلف..... ۲۳
- نمودار ۹. حجم منابع مختلف رشد پایه پولی در دهه ۹۰ (ارقام به هزار میلیارد تومان)..... ۲۴
- نمودار ۱۰. مانده اقلام مختلف دارایی بانک ملت (ارقام به میلیارد تومان)..... ۲۶
- نمودار ۱۱. سهم سرفصل‌های مختلف از تسهیلات بانک ملت (درصد)..... ۲۸
- نمودار ۱۲. توزیع تسهیلات بانک ملت در سال ۱۳۹۴..... ۳۰
- نمودار ۱۳. توزیع تسهیلات بانک ملت در سال ۱۴۰۱..... ۳۰
- نمودار ۱۴. مانده تسهیلات پرداخت شده توسط بانک ملت به بخش صنعت و معدن (ارقام به میلیارد تومان)..... ۳۱
- نمودار ۱۵. مانده تسهیلات پرداخت شده توسط بانک ملت به بخش مسکن (ارقام به میلیارد تومان)..... ۳۲
- نمودار ۱۶. مانده تسهیلات پرداخت شده توسط بانک ملت به بخش بازرگانی (ارقام به میلیارد تومان)..... ۳۲
- نمودار ۱۷. مانده تسهیلات پرداخت شده توسط بانک ملت به بخش خدمات (ارقام به میلیارد تومان)..... ۳۳
- نمودار ۱۸. مانده تسهیلات پرداخت شده توسط بانک ملت به بخش کشاورزی (ارقام به میلیارد تومان)..... ۳۴
- نمودار ۱۹. مانده تسهیلات قرض الحسنه پرداخت شده توسط بانک ملت به سرفصل‌های منتخب ۱ (ارقام به میلیارد تومان)..... ۳۵
- نمودار ۲۰. مانده تسهیلات قرض الحسنه پرداخت شده توسط بانک ملت به سرفصل‌های منتخب ۲ (ارقام به میلیارد تومان)..... ۳۶
- نمودار ۲۱. سهم دارایی‌های منجمد و غیرمنجمد از سبد دارایی بانک ملت در انتهای سال ۱۴۰۱ (درصد)..... ۴۱
- نمودار ۲۲. سهم دارایی‌های عملیاتی و غیرعملیاتی از سبد دارایی بانک ملت در انتهای سال ۱۴۰۱ (درصد)..... ۴۴
- نمودار ۲۳. سهم دارایی‌های واقعی و موهومی از سبد دارایی بانک ملت در انتهای سال ۱۴۰۱ (درصد)..... ۴۶